

je pojem „metoda“ nadřazenou kategorií zahrnující jak metodologii, tak procedury a techniky. Procedura pak je spíše strategií, strategickým zaměřením určitých druhů výzkumů.

J. Kučera věnuje svou kapitolu úkolům psychologie v naší hospodářské praxi. Vymezuje ekonomickou psychologii jako „vědní obor, který zkoumá zákonitost ekonomických jevů života společnosti za použití psychologických poznatků“ (134). Celá kapitola je zaměřena k praktickému efektu tohoto oboru a jako taková je velmi instruktivní. Všimá si studia psychicko-fyziologických podmínek pracovní činnosti, psychologických aspektů řídicí práce a psychologických aspektů sociálně výchovných a etických úkolů v našem národním hospodářství. Zvláštní oddíl jsou věnovány rozmístování a výběru pracovníků (je zdůrazněna nutnost vybudovat socialistickou personalistiku v soustavou a propracovanou nauku), přípravě pracovníků a zvyšování jejich kvalifikace, vlastnímu vedení lidí. V posledním oddílu je na centrálním místě problém motivace. Za nejvýznamnější motivační zdroj u většiny lidí je považováno právo jednak motivační pole vznikající kolem pracovní činnosti, jednak motivační pole vznikající kolem vztahu společenského začlenění jedince. Nakonec jsou rozebírány metody výběru a výchovy vedoucích pracovníků.

O psychologii práce pojednává přehledně v závěrečné kapitole J. Růžička. Psychologii práce vymezuje v podstatě přesně, ale v poněkud pragmatické formulaci jako „soustavu psychologických poznatků významných pro úpravu pracovních postupů, objektivních podmínek práce, projekci a konstrukci nových výrobních zařízení, bezpečnost práce, organizaci a řízení práce, výchovu, výběr, rozmístování, hodnocení a vedení pracovníků a meziosobních společenských vztahů na pracovišti“ (154).

Kapitola projevuje pochopení pro vnitřní jednotu sociologie a psychologie práce, zejména když pojednává o společenském procesu sociální adaptace jedince na činnost a prostředí pracoviště, o potřebě sociálně psychologického a sociologického rozboru efektivnosti řídicích činností ve výrobních útvarech, o pracovní motivaci atd. Zajímavá je i pasáž o ergonomických skupinách.

Z celého charakteru sborníku vyplývá značná pozornost věnovaná otázkám vztahů v pracovních skupinách. Jednotliví autoři zdůrazňují závislost stupně příznivých (iniciativa, zlepšovatelství hnutí) i nepříznivých (nadměrný růst fluktuace) jevů v sociálních vztazích a procesech v těchto skupinách (10). J. Tauber zdůrazňuje důležitost výzkumů vztahů jak uvnitř pracovních kolektivů, tak i jejich vztahů vůči řídicím orgánům také v oblasti zemědělství. „Je přímo neuvěřitelné, že tak zásadním problémům, jako je organizace práce a společenských vztahů v menších, větších nebo největších kolektivech věnovaly společenské vědy dosud tak málo pozornosti a přenechaly téměř celou tuto sféru převážně praktickým úvahám or-

gánů řídicích zemědělství“ (104). Kohout zdůrazňuje důležitost studia malých sociálních skupin pro sociologii podniku (69). Kučera považuje začlenění jedince do pracovní skupiny za nejdůležitější otázku ekonomické psychologie.

Autoři si uvědomují nutnost adekvátní metodické vybavy výzkumu pracovních skupin. Nedostačuje však několik krátkých, téměř nic neříkajících zmínek o sociometrických metodách těchto výzkumů (47, 73, 104, 130). Není jasné, z jakých důvodů se J. Kohout domnívá, že západní sociologie nevědecky přeceňuje úlohu neformálních skupin (73–74). Spíše bychom se domnívali, že donedávna je naprosto neadekvátně nedoceňovala sociologie marxistická.

Problematika sborníku je vzhledem k jeho malému rozsahu příliš široká. Nesoustřeďuje se jen na sociologii a psychologii práce, ale zabývá se rovněž četnými otázkami obecné sociologie a jejich dějin, všeobecně sociologickými metodami, sociologií venkova atd. Sociologie a psychologie práce zaujímá jen něco málo víc než třetinu rozsahu.

V době konání kursu to bylo oprávněné, protože se tam u nás vůbec poprvé veřejně podávala informace tohoto druhu. Dnes však, zdá se, je situace pokročilejší. Vydavatelé měli uvážit, zda by ne zcela sourodá všeobecnost neměla být nahrazena soustředěně analytickým přístupem k jednotlivým sociologickým disciplínám — a to i v rámci potřeb hospodářské praxe.

Dragoslav Slejška

Jiří Musil: *Housing Needs and Policy in Great Britain and Czechoslovakia*

Oliver and Boyd, Edinburgh/London 1966, s. 140.

V knize *Housing Needs and Policy in Great Britain and Czechoslovakia* Jiří Musil uvažuje především o rozdílných metodách, s nimiž obě země přistupují k analýze bytových potřeb. Přes zřejmé rozdíly v socioekonomické struktuře Velké Británie a Československa a z nich vyplývající odlišné chápání role státu v bytové výstavbě a významu bydlení v kontextu sociálních práv občanů atd., a přes stejné zřejmé rozdíly v úrovni ekonomického a materiálního vývoje vedoucí k různým koncepcím potřeby bytové výstavby, Musil nachází v obou zemích dosti základních styčných bodů, aby odůvodnil své srovnání v tom smyslu, že obě země představují „smíšené“ veřejné i soukromé přístupy k bytové výstavbě. Z těchto podobností jsou podle něho pro bydlení nejdůležitější podobnosti v demografické struktuře, porodnosti a úmrtnosti, v jejich věkové struktuře, v otázkách stárnutí obyvatelstva (a z toho vyplývajícím rychlým vzrůstem počtu malých domácností starších lidí) a v jejich vysoké úrovni industrializace. Hlavní rozdíly se vztahují ke skutečnosti, že k industrializaci Anglie došlo dříve, díky ložiskům uhlí a vynálezu parního stroje, a to v sociálně politických podmínkách umožňu-

jících podnikatelům zcela přehlížet lidské potřeby svých dělníků — včetně potřeb v oblasti bydlení — a k faktu, že vzor industrializace v Československu byl rozšířen ve většině českých i moravských krajů tak, že i dnes je mnohem méně velkých městských center a mnozí pracující v průmyslu stále ještě bydlí ve venkovských oblastech. A tak — po vyřešení poválečných problémů nedostatku bytů — je Velká Británie postavena před problém nahrazování velkého počtu nevyhovujících objektů, před problémem přestavby měst. Československo se však stále ještě musí vypořádávat se všeobecným nedostatkem bytů, což částečně souvisí s rozdíly v potřebách venkovského a městského životního stylu. Tyto rozdíly ovšem ovlivňují metodické definice problému v obou zemích: co znamená „vyhovující“, „domácnost“, „byt“ atd.? Mohou být definovány jediné v kontextu příslušných sociálně ekonomických podmínek a materiálních možností, s nimiž je lze řešit; definice zase rozhodujícím způsobem determinují přístup k uspokojení potřeb bydlení.

V první části knihy rozvíjí Musil tuto problematiku. Druhá a třetí část postupně analyzuje poválečný rozvoj a běžnou praxi metodologických přístupů k této problematice v Československu a Velké Británii ve světle části první. Zvláště stojí za zmínku rozbor různých představ o roli ubytování v celkovém kontextu života bydlícího člověka a vlivů na potřeby ubytování v budoucnosti: i když se ČSSR zřejmě bude muset vypořádat s problémy zvyšování životního standardu — zvláště až jednou bude nynější základní nedostatek bytů překonán a byt

dnes vyhovující už vyhovovat nebude —, zdá se, že i nyní, uprostřed úsilí uspokojit požadavky vyplývající z nedostatku bytů, je roli bydlení v ČSSR připisován širší význam. Uvažuje se například o takových věcech, jako je povaha práce budoucích obyvatel bytů; lékařský výzkum dokázal, že lidé pracující v těžkých, hlučných odvětvích průmyslu vyžadují poměrně více odpočinku a klidu doma (tj. lepší izolaci atd.) než lidé pracující v lehčích průmyslových odvětvích nebo ve službách.

Čtvrtá část, závěr, shrnuje metodologický rámec knihy i dosažené výsledky. Základní závěr, který zase platí pro obě země, je ten, že bytový problém — a tedy i metodologické a analytické přístupy k jeho řešení — je dynamický. Potřeby (například role kuchyně, když stále více žen jde do zaměstnání a lze dostat stále více hotových pokrmů, nebo prostorové požadavky každého člena domácnosti, když se rodina rostoucí měrou zapojuje do dnešních životních stylů) a odhady vhodnosti se mění jak se socioekonomickým rozvojem, tak s růstem rodin (například dům pro čtyřčlennou rodinu již není vyhovující, když děti vyrostou, založí vlastní rodiny, chtějí vlastní domy a opustí své rodiče v nadměrně velkých bytech). Proto všechny odhady a plány mohou být jen dočasné a musí být stále předělávány. Je nutno na ně pohlížet jako na neustálý proces založený na stále se zlepšujících analýzách bytové situace, projekci domácností a konečně, což je důležité, na lepším poznání toho, čemu dávají přednost lidé, pro něž se domy staví.

Benjamin Page